

Իրավագիտություն

Ռաֆիկ Պետրոսյան

Եվրասիա միջազգային համալսարանի իրավագիտության ամբիոնի վարիչ,
Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան
Էլ. հասցե՝ research.incubator@eiu.am

Արմինե Չոբանյան

ԵՄՀ իրավագիտության ամբիոնի դասախոս, ՀՀ վաստակավոր պալատի
անդամ
Էլ. հասցե՝ armmonami@yahoo.com

DOI: 10.53614/18294952-2021.1-10

ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ՄԵԴԻԱՑԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՈՐԱԿՅԱԿ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԲԱՐ

Հոդվածի նպատակն է վեր հանել հանրությանը իրազեկելու մեդիացիայի կառուցակարգերը, որի արդյունքում, միջազգային փորձի համեմատությամբ առաջարկ է արվում մեդիացիան կիրառել դպրոցներում:

Դպրոցներում մեդիացիայի իրականացման անհրաժեշտությունն արժևորելով, ներկայացվել են վերջիններիս հիմնական առանձնահատկությունները և առավելությունները:

Հիմնաբառեր. սոցիալ-իրավական վեճերի կարգավորում, բանակցություն, միջազգային փորձ, արհեստավարժություն, տեսական և գործնական իմացություն, վերականգնողական մեդիացիա, խաղաղ համագործակցություն:

Ներածություն

Հասարակության զարգացման պատմության ողջ ընթացքում մարդիկ երազել են անկոնֆլիկտ ապրելակերպի, քաղաքակիրթ երկխոսության մասին: Այդ նպատակները մշտապես հայ իրավունքի համակարգի մաս են կազմել:

Դեռևս անտիկ ժամանակաշրջանում և միջին դարերում հաճախակի դի-

մելով այսպես կոչված՝ դատամիջնորդությանը, Հայաստանն իր ավանդն է ներդրել վերջինիս զարգացման գործում: Այդ միջոցով հարցերը կարգավորելու բազմաթիվ օրինակներ են հայտնի, որոնք ամրապնդվել են Մխիթար Գոշի, Սմբատ Գունդստարլի Դատաստանագրքերում, ինչպես նաև մի շարք կանոնագրքերում: Պատմական անցյալից որպես օրինակ նշենք Տիգրան II-ի և նրա դեմ ըմբոստացած արքայազն Տիգրանի միջև եղած վեճը, որը հարթում է Պոմպեոսը՝ հանդես գալով որպես հաշտարար դատավոր:

Մեդիացիոն ընթացակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում մնում է, կարելի է ասել, սկզբնական ձևավորման փուլում: Իսկ սոցիալ-իրավական վեճերի կարգավորման ոլորտում, այդ թվում՝ դպրոցներում, այն ամբողջությամբ նոր է և դեռևս չի կիրառվում:

Մեր կարծիքով ՀՀ կրթական համակարգում մեդիացիայի զարգացումն անհրաժեշտություն է, որի համար հարկավոր է իրականացնել ծրագրեր, միջոցառումներ, հետազոտություններ և այդ ոլորտի (տվյալ պահին՝ դպրոցական) համար օրենսդրորեն ամրագրել համապատասխան օրենսդրորեն նորմատիվ իրավական ակտ: Հիմնահարցի անհրաժեշտությունն առաջին հերթին կայանում է նրանում, որ երիտասարդները, դեռահասները հասարակությունում ունենան ակտիվ փոխազդեցություն: Արդյունքում՝ սահմանափակվեն անչափահաս երեխաների կատարած արարքների քրեականացման ռիսկերը, քանի որ հասարակության կարևոր հիմնախնդիրների շարքում պետք է դիտարկել անձի (երեխայի) ներդաշնակ ձևավորումը՝ հարմարավետ հոգեբանական բարեկեցության պահպանմամբ (Жыкова, 2017, էջ 76): Այն շատ կարևոր է, որպեսզի դեռահասների շրջանում առաջացած վեճի դեպքում (ինչից անկարելի է խուսափել) խնդիրը փորձեն կարգավորել ոչ թե ուժի սպառնալիքով, այլ ազդեցիկ խոսքով, այլ կերպ ասած՝ խելամիտ բանակցային մեթոդ, տեխնոլոգիա օգտագործելով:

Ըստ վիճակագրական տվյալների՝ անչափահաս դատապարտյալները հիմնականում չաշխատողներն ու չսովորողներն են, որոնք հանցագործությունը կատարել են մի խումբ անձանց կազմով (Համբարձումյան, 2019): Այս խնդրահարույց վիճակը մտահոգությունների տեղիք է տալիս, որի համար անհրաժեշտ են խելամիտ լուծումներ:

Պատահական չէ, որ Միավորված ազգերի կազմակերպությունը Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում հռչակել է, որ երեխաներն ունեն հատուկ հոգածության և օժանդակության իրավունք, համոզված լինելով, որ ընտանիքին՝ որպես հասարակության հիմնարար խմբային միավորի, և նրա բոլոր անդամների ու հատկապես երեխաների աճի ու բարեկեցության բնական միջավայրի, ցուցաբերվի անհրաժեշտ պաշտպանություն և աջակցություն, որպեսզի նրանք կարողանան լիարժեք կերպով ստանձնել իրենց պարտականությունները հասարակության շրջանակներում (Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիա, 1989):

Հետևաբար՝ բարեփոխումների առանցքում պետք է դիտարկել դպրոցներում մեդիացիա և վերականգնողական մեդիացիա իրականացնելու հիմնահարցերը, իսկ այնուհետև՝ դպրոցներում ներառել մե-

դիացիայի համար հատուկ դասաժամ:

Առանձնահատուկ կարևոր է կյանքի դժվարին իրավիճակներում հայտնված (պատճառները կարող են տարաբնույթ լինել) երեխաների հետ սերտորեն համագործակցելը՝ որակավորված մասնագետների (միջոցառողների, մեդիատորների) ներգրավմամբ, որոնց մասնագիտական գիտելիքները և հմտություններն անհրաժեշտ են հստակ ծրագրեր իրականացնելու համար (ՀՀ կառավարության 2017–2021թթ. թիվ 30 արձանագրության որոշում):

Ինչպես իրավացիորեն նշում է պատմագետ Հենրիկ Աբրահամյանը (1998)՝ մարդկային հասարակության բազմադարյան պատմությունը լավագույն վկայությունն է այն իրողության, որ նա անչափ մեծ ճանապարհ է անցել՝ լի մեծ փորձություններով, իրար դեմ մղվող ընդհարումներով և, որ շատ ուսանելի է՝ խաղաղ համագործակցությամբ, որն էլ նպաստել է նրա առաջընթացին (Աբրահամյան, 1998, էջ 92):

Տեսական հիմքերը

Տարբեր ժամանակահատվածներին բնորոշ բազմաբնույթ առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ մեդիացիայի (հաշտարարության) կիրառման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը հազարամյակներ ի վեր գտնվել է սոցիոլոգների, փիլիսոփաների, իրավաբանների և այլ մասնագետների ուշադրության կենտրոնում:

Սոցիալական մեդիացիա իրականացնելու համար նախևառաջ անհրաժեշտ է ծանոթանալ, տիրապետել վերջինիս մեթոդներին, տեսակներին, որի հիման վրա էլ կարելի է կանխորոշել ստացված վերջնարդյունքները:

Միջազգային գրականության մեջ և գործնականում հաճախ ենք հանդիպում «Վերականգնողական մեդիացա» կամ «Վերականգնողական արդարադատություն» եզրույթներին: Դրանք առաջին հայացքից կարող են ընկալվել որպես վերականգնողական բնույթի աշխատանքներ, որոնք հիմնականում իրականացվում են օրինախախտ անչափահասների հետ: Սակայն սոցիալական վերականգնողական ծրագրերի իրականացման շրջանակներում չպետք է նկատի ունենալ միայն օրինախախտ անչափահասների հետ տարվող վերականգնողական գործունեության սահմանումը կամ իրավախախտի ու տուժողի հարաբերությունների վերականգնում և այլն: Առանձնահատուկ կարևորություն է ներկայացնում կյանքի դժվարին իրավիճակներում հայտնված (պատճառները ինչպես արդեն նշել ենք, կարող են տարաբնույթ լինել) երեխաների ու նաև՝ վերջիններիս ընտանիքների հետ սերտորեն համագործակցելը¹:

Քրեական ոլորտի դեպքում կարող ենք փաստել, որ միջազգային պրակտիկայում վերականգնողական արդարադատությունը դիտվում է որպես այ-

1 Վերականգնողական մեդիացիան այնպիսի գործընթաց է, որը մեդիատորի մասնակցությամբ ստեղծում է վիճող կողմերին միմյանց հասկանալու և բանակցությունների միջոցով գտնելու փոխադարձաբար ընդունելի՝ կողմերի իրական շահերը հաշվի առնվող մոտեցումներ, լուծումներ: Այսինքն՝ այն հիմնականում նպատակաուղղված է երկխոսության պայմանների ստեղծմանը, որի ընթացքում չեն ոտնահարվում որևէ մեկի իրավունքները, ընդհակառակը՝ ինչպես ցույց է տալիս միջազգային փորձը՝ վերականգնվում են վիճող կողմերի միջանձնային կարգավիճակները:

լրնորանք քրեական արդարադատության ավանդական պատժողական համակարգին (Իվանովա, 2019): Այդպիսի գործընթացում նույնպես կարող են մասնակցել մեդիատորներ, ովքեր ապահովում են վստահություն ներշնչող միջավայր, և վեջիններս պետք է առաջնորդվեն գաղտնիության և լսելու շնորհ ունեցող կարողություններով, որպեսզի կարողանան բացահայտել և վեր հանել կողմերի իրական շահերը:

Մեդիացիայի տեսակները

Ընդհանրապես միջազգային պրակտիկայում գործում են մեդիացիայի մի շարք առանձնահատկություններ: Եվրոպական երկրների փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է այն մասին, որ կյանքում մեդիացիայի բազմաթիվ մոդելներ են գործում: Դրանք են՝ արտադատական/կամավոր, պարտադիր (դատական համակարգում) (Չոբանյան, 2018, № 106, էջեր 26–31), սոցիալական (հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում), որն իր մեջ ներառում է՝ դպրոցական մեդիացիա, վերականգնողական մեդիացիա, պատմողական մեդիացիա, տրանսֆորմատիվ/փոխակերպող մեդիացիա, էկոհամակարգի կամ հատուկ ընտանեկան մեդիացիա, գնահատողական մեդիացիա, առցանց մեդիացիա և այլն:

Պատմական մեդիացիան վիճող կողմերին օգնում է հաղթահարել վեճի արդյունքում ստեղծված փակուղին: Այս դեպքում, մեդիատորը աշխատում է կոնկրետ այն պատմական իրողության վրա, որտեղից ծագել է և առկա է բուն վեճը²:

Պատմողական մեդիացիան հիմնականում իրականացվում է սոցիալական այնպիսի վեճերի դեպքում, որոնք տեղի են ունենում անհատների և խմբերի միջև, ինչի արդյունքում փորձ է կատարվում նրբորեն վեր հանել այն հիմնակետերը, որոնք բխում են կողմերի շահերից (Դաբաբ, 2017, էջ 63):

Տրանսֆորմատիվ մեդիացիայի դեպքում մեդիատորը ծանոթանում է գործի բոլոր փաստերին, լսում է կողմերից յուրաքանչյուրի դիրքորոշումները, իսկ այնուհետև վերջիններիս առաջարկում է հաշտեցման իր կարծիքով փոխըմբռնելի տարբերակները: Տվյալ դեպքում մեդիատորը կողմերին առաջնորդում է գտնել, ներկայացնել իրենց ընդհանուր շահերի և կարիքների բացահայտման ուղիները (Կուլաբով, 2014):

Էկոհամակարգի կամ հատուկ ընտանեկան մեդիացիա և գնահատողական մեդիացիան հիմնականում կիրառվում են ընտանեկան վեճերի դեպքում, երբ անհրաժեշտ է տվյալ ընտանիքի անդամի հետ իրականացնել մեդիացիայի ընթացակարգը³:

Առցանց մեդիացիայի դեպքում կողմերը մեդիատորի հետ կարող են հաղորդակցվել ինչպես դեմ առ դեմ, այնպես էլ առցանց տարբերակով:

2 Եթե ընտանեկան վեճերի դեպքում, հատկապես երեխայի տեսակցության խնդիր է առկա, ապա այս դեպքում մեդիատորի գործողությունները պետք է ուղղված լինեն կողմերի՝ մասնավորապես, երեխայի իրական շահերը բացահայտելը: Միջդեռ, պատմական մեդիացիայի դեպքում կոնկրետ վեճի բուն պատմությունն է անհրաժեշտ նրբորեն բացահայտել:

3 Մեդիացիոն այս մոդելը ըստ էության չի տարբերվում դասական մեդիացիայի սկզբունքներից, սակայն այն որպես առանձին թեմա դեռևս ուսումնասիրման գործընթացում է:

Անդրադառնալով դպրոցական մեդիացիային (հաշտարարությանը) փաստենք, որ այն, բացի Հայաստանի Հանրապետությունից, գործում է մի շարք երկրներում, որոնցից են օրինակ՝ Ավստրալիան, Կանադան, Նոր Զելանդիան, ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիան, Ֆինլանդիան, Շոտլանդիան, Իտալիան, Ռումինիան, Նորվեգիան, Շվեդիան, Չինաստան, Ճապոնիան և այլն:

Իհարկե, յուրաքանչյուր երկրում մեդիացիան՝ մասնավորապես դպրոցական ոլորտում գործում է տվյալ երկրի սոցիալ-տնտեսական առանձնահատկությունները հաշվի առնելով: Սակայն, նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ այն խաղաղ կարգավորման և միևնույն ժամանակ դաստիարակչական մեթոդներից մեկն է, Հայաստանի հանրության համար այն առավել քան կարևոր է համարվում:

Դպրոցական մեդիացիայի կիրառման առանձնահատկությունները

Հայտնի է, որ դպրոցական մեդիացիան գործում է սոցիալ-իրավական վեճերին ուղղված ոլորտում, որը հիմնականում ուղղված է դպրոցների մեդիացիոն ծառայությունների կազմակերպմանը, կրթական հաստատություններում առաջացած վեճերի լուծմանը, երեխաների և դեռահասների հանցագործությունների կանխարգելմանը և ընդհանրապես երեխաների համար լիարժեք զարգացման և սոցիալականացման համար բարենպաստ, մարդկային և անվտանգ միջավայրի ստեղծմանը:

Մեր կարծիքով մեդիացիայի ընթացակարգի կիրառման մեջ պետք է դիտարկել վերը նշված բոլոր առանձնահատկությունները: Քանի որ յուրաքանչյուր վեճ ինքնատիպ է: Յուրաքանչյուրի (կողմի կամ վերապատրաստվողի, ուսանողի) հետ պահանջվում է յուրօրինակ մոտեցում (խոսքը խտրականության մասին չէ) ինչպես հոգեբանական, այնպես էլ մտածելակերպի հետ կապված: Առաջացած վեճի լուծման (իրականացման) փուլում մեդիատորը պետք է կարողանա արագ կողմնորոշվել, թե տվյալ իրավիճակի համար կոնկրետ որ մեթոդն է առավել արդյունավետ կիրառելի:

Օրինակ՝ Մեծ Բրիտանիայում, դպրոցական մեդիացիայի մեջ օգտագործվում են տարբեր մոդելներ: Նրանցից ոմանք մեծ ուշադրություն են դարձնում հաղորդակցման հմտությունների զարգացմանը և մեդիացիայի դասական մոդելին (Коновалов А.Ю., 2014):

Ֆինլանդիայի որոշ դպրոցներում նույնպես գործում է կրթական մեդիացիա, հիմնականում դպրոցականների, դեռահասների համար նախատեսված պատասխանատվության զգացողությունը բարձրացնող ծրագրերի տեսքով (Служба примирения в Финляндии, 2019):

Մեդիացիայի դերը հատկապես սոցիալական, դպրոցական ոլորտում տարբերվում է նրանով, որպեսզի իրականացվեն կանխարգելող բազմաթիվ միջոցառումներ: Արդյունքում չեն արձանագրվի անչափահասների պատժաչափեր, իսկ դեռահաս սերունդը կարող է տիրապետել բանակցային կանոններին հենց քաղաքակիրթ երկխոսություն իրականացնելով: **Հետևաբար՝**

անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել և ծրագրեր մշակել ծնողների՝ երեխայի զարգացման ու խնամքի հարցում ծնողական դերի և պարտականությունների վերաբերյալ, մասնավորապես մեղիացիոն ուսուցում անցնելու հնարավորություն ստեղծելու ուղղությամբ:

«Երեխայի իրավունքների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի հիմքում իրավունքների երեք հիմնական խումբ է դրված, որոնք ապահովում են հետևյալ համալիր մոտեցումը՝ պաշտպանության իրավունքը, ծառայություններ ստանալու իրավունքը, երեխաների մասնակցային իրավունքը: Ներկայումս բացակայում է երեխաների, այդ թվում՝ դպրոցահասակ երեխաների հիմնախնդիրների հանդեպ համալիր մոտեցումը⁴: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն երեխան իրավունք ունի ազատ արտահայտելու իր կարծիքը, որը երեխայի տարիքին և հասունության մակարդակին համապատասխան, հաշվի է առնվում իրեն վերաբերող հարցերում:

Նշված ոլորտում շատ խնդիրներ հեշտ և արագ կլուծվեն, եթե մասնագետները (մեղիատորները) տիրապետեն հարակից ոլորտներին առնչվող որոշակի հիմնարար գիտելիքների և հմտությունների առհասարակ, իսկ մեղիատորների կամավոր խմբի առկայության պայմաններում՝ ովքեր առաջիկայում պատրաստական կլինեն մեղիացիա իրականացնել դպրոցներում (աշակերտների, ուսուցիչների, անհրաժեշտության դեպքում՝ ծնողների), ապա այն կդիտվի վերջիններիս կարևոր առաքելություններից մեկը՝ վեր հանելով դպրոցականների հիմնական խնդիրները և այն իրագործելն ըստ արժանվույն⁵: Մեր կարծիքով ՀՀ կառավարությունը պետք է քայլեր ձեռնարկի այս ուղղությամբ, քանի որ ներկայիս դպրոցահասակներն ապագա մեր սերունդն են, իսկ «Ինչ-որ մարդ սերմէ, այն էլ կհնձէ» սկզբունքը սովորեցնում է, որ չենք կարող խուսափել մեր արարքների հետևանքներից (Աստվածաշունչ, էջ 1330): Ուստի «Չը ձանձրանանք բարին գործելուցը, որովհետև իր ժամանակին կհնձենք՝ եթե չ'թուլանանք» (Աստվածաշունչ, էջ 9):

Վերջին օրերի աղմկահարույց դեպքերն ու իրադարձություններն ի վերջո փաստում են այն մասին, որ Հայաստանի Հանրապետությունը պետականությունը պահպանելու համար անհրաժեշտ է ունենալ ամուր, խաղաղասեր և իսկապես քրիստոնյա սերունդ:

4 Յուրաքանչյուր անձ՝ լինի ծնող թե՛ երեխա, մանկավարժ թե՛ աշակերտ, իր կյանքի ընթացքում հայտնվում է կոնֆլիկտային այնպիսի իրավիճակներում, որտեղ շատ հաճախ առաջացած խնդիրները փորձում են լուծել անձամբ: Սակայն միշտ չէ, որ դա բոլորին է հաջողվում: Հաճախ կոնֆլիկտը (բանակցությունը) սահմանվում է որպես բացասական երևույթ, որը խաթարում է այսպես կոչված կողմերի միջև նորմալ փոխհարաբերությունը: Իհարկե պետք է խուսափել յուրաքանչյուր կոնֆլիկտային իրավիճակ առաջացնող երևույթներից, սակայն գործնականում կարող են ստեղծվել այնպիսի անկանխատեսելի իրավիճակներ, որոնց արդյունքում կարող են բխել բացասական հետևանքներ, իսկ երբեմն էլ՝ անդառնալի կորուստներ՝ բանակցային գործընթացին, տեխնիկային բավարար չափով չտիրապետելու պատճառով:

5 Թերևս դպրոցական, ընտանեկան վեճերի խաղաղ կարգավորման համար նույնպես անհրաժեշտ է մեղիատորի մասնագիտական գիտելիքներ և հմտություններ, քանի որ շատ հաճախ վեճերի բուն պատճառը կարող է ծնվել ընտանեկան առողջ մթնոլորտի բացակայության արդյունքում: Ընտանեկան վեճերին առնչվող խնդիրների համար մեղիատոր-մասնագետից պահանջվում են խորը մասնագիտական տեսական և գործնական գիտելիքներ, փորձ, հմտություն և որ կարևորն է՝ իմաստություն:

Դպրոցական մեդիացիա կիրառելուն առաջինը պետությունը պետք է ձեռնամուխ լինի: Պետությունը պետք է խթանի մասնավոր-իրավական վեճերի ընթացակարգերի, դրանց տեսակների իրականացումը, քանի որ այն քայլ է ի օգուտ հանրային շահի, այն ապահովում է արդարադատության և ժողովրդավարական գործընկերության առաջընթացը (Winslade and Monk, 2014):

Սոցիալական ոլորտում՝ մասնավորապես դպրոցներում միջնորդ-հաշտարարության անհրաժեշտությունը իրազեկման, ինչն էլ՝ դաստիարակման կարևոր գործընթացներից մեկն է (Handbook, 2019):

Մեդիացիան դպրոցում կիրառելու անհրաժեշտությունը ծագում է առաջին հերթին որպես առաջադեմ կրթական գործիք կիրառելու համար (Conflict mediation, School (Peer) mediation, 2019): Այն հնարավորություն կտա աշակերտներին ուսումնասիրել մեդիացիայի էությունը, հասկացությունը, առանձնահատկությունները: Օրինակների տեսքով (վարժանքների) նրանք կարող են ներկայացնել կարծիքներ, տեսակետներ՝ վեր հանելով առաջացած հակասությունների պատճառները, վեճի խաղաղ հանգուցալուծման համար առաջարկել իրենց իսկ տեսակետները, ի վերջո օգտագործել արդյունավետ կառուցակարգեր՝ խաղաղ և ներդաշնակ միջավայր ապահովելով⁶:

Եզրակացություն

Մեդիացիան ձևավորում է մշակույթի էթիկա, մարդկային քաղաքակրթություն և ամենևին էլ պարտադիր չէ, որ իրավունքի իրականացումն ու արդարության մատչելիությունը դրսևորվի կամ ապահովվի միայն դատական համակարգով:

Եթե խոսում ենք տնտեսական, իրավական և սոցիալական ազատության մասին, ապա դրանց հիմքում պետք է գործի վեճերի լուծման այլընտրանքային մեթոդները: Եվ այս մեթոդների կիրառումը, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է սկսել դպրոցներից (նույնիսկ մանկապարտեզներից):

Այսպիսով, որակյալ կրթություն ասելով պետք է ընկալել ոչ միայն մարդու կրթության իրավունքն ապահովելը, այլ նման համակարգերի արդյունավետության հիմքում պետք է դիտարկել կրթություն-դաստիարակություն համագործակցությունը: Այսինքն, անհրաժեշտ է մշակել վերականգնողական մեդիացիա կամ որ նույնն է՝ մեդիացիոն ծրագրերի կիրառումը կարգավորող ուղենիշներ, որպեսզի՝

- ստեղծվեն անձի (երեխայի) ինքնահաստատման և ինքնակառավարման ապահովման համար անհրաժեշտ պայմաններ,
- մանկավարժների հետ անցկացվեն մեդիացիայի ոլորտում վերապատրաստման դասընթացներ,
- դպրոցներում ներառվեն մեդիացիայի վերաբերյալ դասաժամ:

6 Այսպիսով մեդիացիան դպրոցահասակների ներդաշնակ զարգացումն ապահովող կառուցակարգերից մեկը կարող է հանդիսանալ: Ինչպես իրավացիորեն ամրագրված է ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքներում՝ անհրաժեշտ է դեռ վաղ տարիքից խթանել նրանց անհատականությունը և հարգանքը ինչպես իրենց, այնպես էլ մյուսների նկատմամբ:

Մեզնից յուրաքանչյուրը պետք է ձգտի լուսավորության ու կրթության միջոցով օժանդակել իրավունքների ու ազատությունների հարգմանը, իսկ սոցիալական արդարության նախապայմաններից մեկն է՝ հոգ տանել սոցիալական արդարության, քաղաքացիական հասարակության բարեկեցության և սոցիալական պաշտպանվածության մասին:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն* (փոփոխություններով) (ընդունվել է 1995թ. հուլիսի 5-ին, Սահմանադրության փոփոխությունները կատարվել են 2005թ. նոյեմբերի 27-ի ՀՀ հանրաքվեով: Սահմանադրության փոփոխությունները կատարվել են 2015թ. դեկտեմբերի 6-ի ՀՀ հանրաքվեով), Երևան, 2016:
- Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք* (ՀՕ-110-Ն, ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2018թ. փետրվարի 9-ին, ուժի մեջ է մտել 2018թ. ապրիլի 9-ին, Երևան, 2018:
- «Կոնվենցիա երեխաների իրավունքների մասին» (ընդունման ամսաթիվը՝ 20.11.1989, ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվը՝ 22.07.1993):
- Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր* (ընդունման ամսաթիվը՝ 10.12.1948, ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվը՝ 10.12.1948):
- Աբրահամյան, Հ. (1998) *Ժողովրդավարությանն ընդառաջ*: Երևան, , «Հայրապետ» հրատ.:
- Անչափահասների գործերով արդարադատության ոլորտի միջազգային փաստաթղթերի ժողովածու* (2012), Երևան: Միջազգային բանտային բարեփոխումներ, Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ ՀԿ:
- Աստիճանային մարտնչի և նոր կրակարանների* (2010), Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, Հայաստանի աստիճանային ընկերություն,:
- Բարսեղով, Յու. (1982) *Դատամիջնորդությունը հին և միջնադարյան Հայաստանի միջազգային հարաբերություններում*: Պատմա-բանասիրական հանդես, Մոսկվա, /ISSN 0135-0536/ № 1:
- Իվանովա Եվգենիա, *Վերականգնողական արդարադատություն*. Ինչ անել, իրավիճակը բարելավելու համար, էլ. հասցե՝ www.csi.am/hy/point-of-view/2016/08/17/restorative (մուտք 07.04.2019):
- Համբարձումյան, Սյունի *Երևանը անչափահաս դատապարտվածների թվով առաջատարն է*//Ժողովուրդ Թերթ, <https://armlur.am/889043/> (մուտք 13.04.2019թ.):
- Չոբանյան, Ա. (2018) *Պարտադիր (հարկադիր) մեղիացիալի կիրառման իրավական հեղինակները Հայաստանի Հանրապետությունում* //«Օրինականություն» ՀՀ դատախազության գիտագործնական և ուսումնամեթոդական հանդես, Երևան, № 106:
- Гараев, С.Н. (2017) *Проблемы и перспективы развития медиации в судах. Медиация: теория, практика, перспективы развития*. Федеральное государственное бюджетное учреждение «Федеральный институт медиации», Сборник тезисов участников научно-практической конференции, Москва., 13-14 апреля 2017.
- Жукова, С., Гараев, С. (2017) *Медиация: теория, практика, перспективы развития*. Научно-практическая конференция Москва, ФГБУ «ФИМ».

- Кулапов, Д.С. (2014) *Виды медиации: теоретический аспект*. Вестник Саратовской государственной юридической академии, № 4 (99), էլ. հասցե՝ <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-mediatsii-teoreticheskiy-aspekt> (մուտք 08.04.2019):
- Коновалов, А.Ю. (2014) «*Медиация в системе образования: обзор опыта разных стран*». Электронный журнал «Психологическая наука и образование psyedu.ru», № 3, էլ. հասցե՝ psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2014_3_Konovалov.pdf (մուտք 10.04.2019):
- Служба примирения в Финляндии* էլ. հասցե՝ URL: www.sovittelu.fi/index.php/ru (մուտք 12.04.2019):
- Conflict mediation, School (Peer) mediation* էլ. հասցե՝ <http://conflictmediation.ie/school-mediation>, (մուտք 07.04.2019):
- Handbook-Social mediation*, էլ. հասցե՝ <https://www.social-mediation.org/handbook>, (մուտք 07.04.2019):
- Winslade, J., and Monk, G., A narrative approach in mediation (2014) էլ. հասցե՝ https://www.researchgate.net/.../254667214_The_Narrative (մուտք 07.04.2019):

References

- Hayastani Hanrapetutyun Sahmanadrutyun* [Constitution of the Republic of Armenia] (popoxutyunnerov) /yundunvel e 1995, hulis 5-in, Sahmanadrutyun popoxutyunnery katarvel en 2005 noyemberi 27-i hanraqveov: Sahmanadrutyun popoxutyunnery katarvel en 2015 dektemberi 6-I HH hanraqveov/, Erevan, 2016 (In Arm.)
- Hayastani Hanrapetutyun qaxaqaciakan datavarutyun orensgirg* [Civil Procedure Code of the Republic of Armenia] /H0-110-N, yundunvel e HH Azgayin zhoxovi koхmic 2018 petrvari 9-in, uzhi mej e mtel 2018 aprili 9-in/, Erevan, 2018 (In Arm.)
- «*Konvencia erexaneri iravunqneri masin*» [Convention on the Rights of the Child] / yundunman amsativy՝ 20.11.1989, uzhi mej mtelnu amsativy՝ 22.07.1993/ (In Arm.)
- Mardu iravunqneri hamyndhanur hrchakagir* [Universal Declaration of Human Rights] / yundunman amsativy՝ 10.12.1948, uzhi mej mtelnu amsativy՝ 10.12.1948/ (In Arm.)
- Abrahamyan, H. (1998) *Zhoxavrdavaruryann yndaraj* [Ahead of democracy]: Erevan, «Hayrapet» hrat. (In Arm.)
- Anchapahasneri gorcerov ardaradatutyun volorti mijazgayin pastatxteri zhoxovacu* [Collection of International Documents in the Field of Juvenile Justice] (2012), Erevan: Mijazgayin bantayin barepoxumner, Qaxaqaciakan hasarakutyun institute HK (In Arm.)
- Astuacashunch matean hin ev nor ktakaranneri* (2010) [Bible book of old and new tesaments], mayr Ator S. Ejmiacin, Hayastani astuacashnchayin ynkerutivn (In Arm.)
- Barsexov, Ju. (1982) *Datamijnordutyuny hin ev mijnadaryan Hayastani mijazgayin haraberutyunnerum* [Mediation in the international relations of ancient medieval Armenia]: Patma-banasirakan hands, Moskva, № 1, ejer 39-54: (In Arm.)
- Ivanova Evgenia, *Verakangnoxakan ardaradatutyun*. [Restorative justice]: Inch anel? Iravichaky barelavelu hamar, www.csi.am/hy/point-of-view/2016/08/17/restorative /accessed 07.04.2019թ./ (In Arm.)
- Hambardzumyan, Syune *Yerevany anchapahas datapartvatsneri tvov arajatarn e* [Yerevan

- is the leader in the number of juvenile offenders]//Zhoghovurd Tert, <https://armlur.am/889043/> (mutk' 13.04.2019t.) (In Arm.)
- Chobanyan, A. (2018) *Partadir (harkadir) mediacyayi kirarman iravakan hetevanqery Hayastani Hanrapetutyunum* [Legal consequences of the use of compulsory mediation in Republic of Armenia]: //«Orinakanutyun» HH Dataxazutyanyan gitagorcnaakan ev usumnametodakan hands, Erevan, № 106, eger 26–31 (In Arm.)
- Garaev, S.N. (2017) *Problemy i perspektivy razvitiya mediatsii v sudakh. Mediatsiya: teoriya, praktika, perspektivy razvitiya*. Federal'noe gosudarstvennoe byudzhethoe uchrezhdenie «Federal'nyy institut mediatsii», Sbornik tezisov uchastnikov nauchno–prakticheskoy konferentsii, Moskva, 13–14 aprelya 2017: (In Rus.)
- Zhukova, S., Garaev, S. (2017) *Mediatsiya: teoriya, praktika, perspektivy razvitiya*. [Mediation: Theory, Practice, Development Prospects]: Nauchno–prakticheskaya konferentsiya Moskva, FGBU «FIM» (In Rus.)
- Kulapov, D.S. (2014) *Vidy mediatsii* [Types of mediation]: teoreticheskoy aspekt, Vestnik Saratovskoy gosudarstvennoy yuridicheskoy akademii, № 4 (99), <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-mediatsii-teoreticheskoy-aspekt> /accessed 08.04.2019./ (In Rus.)
- Konovalov, A.Yu. (2014) «*Mediatsiya v sisteme obrazovaniya: obzor opyta raznykh stran*». Elektronnyy zhurnal «Psikhologicheskaya nauka i obrazovanie psyedu. ru», № 3, https://psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2014_3_Konovalov.pdf /accessed 10.04.2019/ (In Rus.)
- Sluzhba primireniya v Finlandii* URL: www.sovittelu.fi/index.php/ru accessed 12.04.2019/ (In Rus.)
- Conflict mediation*, School (Peer) mediation <http://conflictmediation.ie/school-mediation/> /accessed 07.04.2019) (In Eng.)
- Handbook–Social mediation*, էլ. հուղե՝ <https://www.social-mediation.org/handbook/> /accessed 07.04.2019) (In Eng.)
- Winslade, J., and Monk, G., A. (2014) Narrative approach in mediation, էլ. հուղե՝ https://www.researchgate.net/.../254667214_The_Narrative_ /accessed 07.04.2019) (In Eng.)

Рафик Петросян

Заведующий юридической кафедрой Международного университета Евразия, доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист РА
Эл. адрес: *research.incubator@eiu.am*

Армине Чобанян

Преподаватель юридической кафедры Международного университета Евразия, Член Палаты адвокатов РА
Эл. адрес: *armmonami@yahoo.com*

ШКОЛЬНАЯ МЕДИАЦИЯ КАК КРАЕУГОЛЬНЫЙ КАМЕНЬ КАЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Цель данной статьи – выделить структуры информирования общественности и в результате, сравнивая и учитывая международный опыт, предлагается использовать медиацию в школах. Считая необходимостью использование медиации в школах, были представлены ее основные особенности и преимущества.

Ключевые слова: урегулирование социально-правовых споров, переговоры, международный опыт, профессионализм, теоретические и практические знания, восстановительная медиация, мирное сотрудничество.

Rafik Petrosyan

*Head of the Department of Law at Eurasia International University,
Doctor of Law, Full Professor, Honored lawyer of the RA*
Email: *research.incubator@eiu.am*

Armine Chobanyan

*Lecturer of the Law Department at Eurasia International University,
Member of RA Advocates Chamber*
Email: *armmonami@yahoo.com*

SCHOOL MEDIATION AS A CORNERSTONE OF QUALITY EDUCATION

The purpose of the article is to identify the public with awareness mechanisms compared with international experience, the author suggests using mediation in schools. Assessing the necessity for mediation in schools, the main features and benefits were presented.

Key words: settlement of social and legal disputes, negotiation, international experience, professionalism, theoretical and practical knowledge, restorative mediation, peaceful cooperation.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2021թ. ապրիլի 02-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2021թ. ապրիլի 11-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2021թ. մայիսի 10-ին: